

Hrvatska knjižnica za slijepe nekad i danas

Pacek, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:458709>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2020./2021.

Ines Pacek

Hrvatska knjižnica za slijepe nekad i danas

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Ivana Hebrang Grgić, izv. prof.

Zagreb, rujan 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Kratka zahvala

Zahvaljujem svojoj mentorici dr. sc. Ivani Hebrang Grgić na strpljenju, susretljivosti i svojoj pruženoj pomoći tijekom izrade ovog diplomskog rada. Hvala svim mojim kolegama koji su učinili moje studiranje još ljepšim. Hvala D. što si mi bio najveća podrška i što si vjerovao u mene kada ja nisam, a najveće hvala mojim roditeljima, baki i djedu na ogromnoj podršci, pruženoj ljubavi i vječnom podizanju kada padnem, bez vas ništa ne bi bilo moguće.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Specijalne knjižnice	2
3. Hrvatska knjižnica za slijepe	6
2.1. Djelatnost i usluge knjižnice	7
2.2. Upravno vijeće	9
2.3. Voditelj knjižnice	9
2.4. Korisnici.....	10
2.5. Zamjenski formati	11
2.6. Knjižnični fond.....	13
2.7. Građa na brajici	14
2.8. Zvučna knjiga.....	17
2.9. Usluga izravnog preuzimanja e-knjiga.....	21
2.10. Digitalizirana građa	22
3. Povijesni razvoj Hrvatske knjižnice za slijepe	24
3.1. Odjel posudbe.....	24
3.2. Odjel za proizvodnju zvučnih izdanja	29
3.3. Brajična tiskara i knjigovežnica	32
3.4. Poslovi za druge naručitelje	35
3.5. Novonabavljena oprema.....	37
4. Zaključak	39
5. Literatura	40
Prilozi	43
Sažetak	44
Summary	45

1. Uvod

Tema o kojoj će biti riječ u ovome radu jest Povijest Hrvatske knjižnice za slijepe. Radi se o knjižnici koja je specijalizirana za rad s osobama koje su slabovidne i slijepe, točnije koje ne mogu čitati standardni tisak. „Slijepe su osobe jedina kategorija korisnika knjižnica kojima zbog specifičnosti invaliditeta nije dostupan knjižni fond i informacije na standardnom tisku. Stoga je izum reljefnog odnosno taktilnog pisma 1829. nazvanog po tvorcu Francuzu Louisu Brailleu i samom slijepom od ranog djetinjstva, od iznimnog značenja za slijepe cijeloga svijeta.“¹ Cilj ovog rada je detaljno prikazati povijest Hrvatske knjižnice za slijepe kroz razne aspekte njezinog djelovanja sve od osnutka do danas.

Na samome početku rada bit će riječ o Hrvatskoj knjižnici za slijepe, te u koju vrstu knjižnica spada, što su specijalne knjižnice i koja je zapravo njihova zadaća, nadalje o djelatnostima koje Hrvatska knjižnica za slijepe obuhvaća, o tome tko čini upravno vijeće knjižnice te tko je voditelj knjižnice i koje su njegove dužnosti. U povijest Hrvatske knjižnice za slijepe uvest će se kroz poglavlja o korisnicima, zamjenskim formatima koji se koriste kako bi se slijepim i slabovidnim osobama olakšalo korištenje knjižnične građe, knjižničnom fondu te od čega se on sastoji, ali i o građi na brajici i kakva sve brajica može biti te o zvučnoj knjizi i Daisy formatu kao i usluzi e-knjige koji čine veliki dio Hrvatske knjižnice za slijepe. Drugi dio rada bit će u potpunosti posvećen povijesti knjižnice. Sljedeća poglavlja će biti razrađena prema godišnjim izvještajima knjižnice od 2014. godine pa sve do danas. U odjel posudbe spadaju podaci o broju korisnika i podaci o novonabavljenoj građi. Potpoglavlje o odjelu za proizvodnju zvučnih izdanja će obuhvaćati popis naslova i broj snimljenih naslova tijekom određene godine. Brajična tiskara i knjigovežnica obuhvaćati će popis naslova i broj naslova koji su tiskani na brajici određene godine. Poglavlje pod nazivom poslovi za druge naručitelje će sadržavati podatke o drugim naručiteljima i koliko je naslova tiskano to jest snimljeno za njih. Događanja u knjižnici će biti uspoređena prema godinama kako bi se uvidio napredak ili smanjenje istih. Poglavlje novonabavljena oprema obuhvaćati će svu novonabavljenu opremu tijekom godina koja je olakšala procese prilagođavanja tekstova korisnicima te će na kraju rada svi podaci biti prikazani kroz tablicu zbog ljepše preglednosti i boljeg uvida u napredak Hrvatske knjižnice za slijepe.

¹ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

2. Specijalne knjižnice

Postoji više definicija specijalnih knjižnica. U Standardima za specijalne knjižnice nalazi se najdetaljnija definicija što su to zapravo specijalne knjižnice, a ona glasi: „Specijalna knjižnica je samostalna knjižnica ili knjižnica u sastavu koja pokriva neku znanstvenu disciplinu ili određeno polje znanja odnosno područje specijalne djelatnosti. Tu spadaju knjižnice koje primarno pružaju usluge specifičnoj kategoriji korisnika ili primarno prikupljaju specifične oblike dokumenata ili knjižnice koje sponzorira neka ustanova u cilju zadovoljavanja potreba vezanih uz vlastito područje rada ili djelovanja. To mogu biti javne ustanove ili instituti; tijela državne vlasti ili uprave; javna, mješovita i privatna poduzeća; nevladine udruge; crkvene institucije te druge pravne i fizičke osobe koje obavljaju knjižničnu, dokumentacijsku i informacijsku djelatnost. Knjižničari pomažu korisnicima u traženju informacija i za to moraju imati barem osnovna znanja iz širokog spektra znanja, moraju poznavati različite izvore podataka i pratiti trendove u izdavaštvu i tehnologiji. Korisnici i rukovodstva matičnih ustanova kod knjižničara najmanje prepoznaju znanje.“² Osim definicije u Standardima za specijalne knjižnice, još jedna dobra, no znatno kraća, definicija specijalnih knjižnica može se pronaći i u knjižničarskom priručniku, autorice Katice Tadić, a ta definicija glasi: „Specijalne knjižnice stručne su organizacijske jedinice u sklopu javnih, mješovitih i privatnih poduzeća te obrazovnih i kulturnih, zdravstvenih, pravosudnih i drugih ustanova. One zadovoljavaju potrebe za knjižničnom građom i obavijestima, u prvom redu članova matične ustanove, i pomažu im da u stručnome i istraživačkom radu unutar određenoga specijaliziranog područja dobiju pouzdane obavijesti i primarne dokumente.“³ Treća definicija specijalnih knjižnica može se pronaći u prijedlogu novog standarda za specijalne knjižnice, a ona glasi: „Specijalna knjižnica je knjižnica ili knjižnica u sastavu koja pokriva određenu znanstvenu granu ili određeno znanstveno polje odnosno područje specijalizirane stručne djelatnosti.“⁴

Već spomenuti Standardi za specijalne knjižnice su iznimno važan dokument za sve knjižnice ove vrste jer se upravo u Standardima može pronaći sve o osnutku specijalnih knjižnica kao i o svim zadaćama koje bi specijalne knjižnice trebale obavljati kao i djelatnosti, o svim uslugama i službama koje bi knjižnice te vrste trebale omogućiti i obavljati, ali sadrži i

² Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 3(2013). Str. 1-12.

³ Tadić, K. Knjižnice i društvo. // Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Rijeka: Naklada Benja, 1993.

⁴ Standard za specijalne knjižnice : prijedlog. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=16349> (pristupljeno 5.8.2021.)

informacije o knjižničnom fondu, o potrebnom prostoru i opremi za kvalitetniji rad te na kraju i o stručnom osoblju koje bi knjižnica ovakve vrste trebala imati. Svi ti podaci mogu se pronaći u najnovijem Standardu za specijalne knjižnice iz 2011. godine, koji su doneseni na temelju zakona iz 1997. godine. Novi Standardi za specijalne knjižnice su trenutno u postupku donošenja.

Što se tiče ustroja specijalnih knjižnica, njima prema zakonu upravlja voditelj knjižnice, ali i knjižnični odbor. Specijalne knjižnice imaju mogućnost suradnje ili čak udruženja s ostalim knjižnicama unutar države koje imaju slične interese ili srodna područja rada. Neki od razloga prema Standardu za specijalne knjižnice, zbog kojih se specijalne knjižnice udružuju s drugim knjižnicama ili samo surađuju su:

- djelotvorniji protok informacija i korištenje fonda,
- kooperativna bibliografska obrada,
- pohrana i elektroničko arhiviranje,
- zaštita knjižnične građe,
- pružanje informacijsko-referalnih usluga,
- stvaranje i održavanje zajedničkih mrežnih mjesta i portala,
- kupnja licencija za mrežne usluge (konzorciji)⁵

Udruživanje ili suradnja specijalnih knjižnica (u koje spada i Hrvatska knjižnica za slijepu) s drugim knjižnicama u državi je od velike važnosti jer upravo kroz te suradnje specijalne knjižnice mogu podići svoje knjižnične usluge na višu razinu te svoje djelatnosti približiti većem broju korisnika. Uz suradnje s drugim knjižnicama specijalne knjižnice će uz pomoć tih knjižnica uspjeti poboljšati svoje usluge, popuniti knjižnični fond i olakšati svim svojim korisnicima pronalazak potrebnih informacija. Također suradnjom specijalnih knjižnica s drugim knjižnicama ostvaruju se mogućnosti sudjelovanja na zajedničkim projektima koji bi značili veliko unaprijeđenje ne samo specijalnih već i svih ostalih knjižnica.

⁵ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 5.

Specijalna knjižnica ima određene zadaće koje mora ispuniti, a ispuniti će ih u potpunosti ako se:

- snažno povezuje s korisnicima ustanove u okviru koje knjižnica djeluje;
- osigurava efektivni i integrirani pristup znanstvenim resursima;
- vodi aktivna uloga u nastajanju globalnih mreža srodnih knjižnica;
- usavršava i cjeloživotno obrazuje knjižničarsko osoblje.⁶

Knjižnični fond specijalnih knjižnica koje svoje usluge nude slijepim i slabovidnim osobama mora sadržavati građu koja je prilagođena i namijenjena za korištenje slijepim i slabovidnim osobama, a u tu građu spadaju sve zvučne knjige, knjige koje imaju uvećani tisak, knjige tiskane na brajici, ali i knjige koje sadrže taktilne grafičke prikaze. Prema prijedlogu novog Standarda za specijalne knjižnice specijalna knjižnica u svome fondu mora imati raznoliku građu koja je sadržajno povezana sa znanstvenim i stručnim područjem djelovanja matične institucije te također mora imati smjernice za upravljanje knjižničnim fondom i javno dostupan katalog na mreži.⁷ Što se tiče prostora specijalnih knjižnica koje su specijalizirane za rad sa slijepim i slabovidnim osobama, on mora biti prostran i dovoljno velik te također bez ikakvih prepreka kako bi se osobe s poteškoćama mogle nesmetano kretati kroz njega. U prijedlogu novog Standarda stoji kako veličina prostora ovisi i o vrsti usluga i o količini građe, ali i o broju korisnika i zaposlenika.⁸ Knjižnično osoblje mora biti osposobljeno za rad sa slijepim i slabovidnim osobama te se isto tako moraju neprestano usavršavati te ići ukorak s tehnologijom, ali i imati razumijevanja za korisnike koji imaju poteškoća u čitanju. Kako bi korisnici na što lakši način došli do potrebnih informacija te uspješno usvojili određena znanja, specijalne knjižnice moraju sve svoje usluge i djelatnosti, odnosno svakodnevni rad prilagoditi svojim korisnicima to jest njihovim željama, ali ponajviše potrebama.

⁶ Strategije razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015.(nacrt). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str.3

⁷ Standard za specijalne knjižnice. // Narodne novine. 2021. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=16349> (pristupljeno 5.8.2021.)

⁸ Ibidem

Neke od knjižničnih usluga specijalnih knjižnica su:

- pristup dostupnim elektroničkim izvorima i njihovo korištenje,
- informacije o građi,
- posudba, naručivanje i rezervacija građe u knjižnici i izvan nje,
- međuknjižnična posudba i dostava,
- edukacija korisnika u korištenju dostupnih izvora informacija,
- davanje na korištenje informatičke i druge opreme namijenjene korisnicima,
- pristup internetu⁹

Knjižnična građa specijalnih knjižnica, pa tako i Hrvatske knjižnice za slijepe, dostupna je svim korisnicima te knjižnice, ali i svim ostalim korisnicima drugih knjižnica zbog usluge međuknjižnične posudbe. Hrvatska knjižnica za slijepe nudi uslugu međuknjižnične posudbe i za sve svoje korisnike koji se nalaze u inozemstvu, a učlanjeni su u bilo koju knjižnicu. Što se tiče radnog vremena ono bi trebalo biti prilagođeno mogućnostima knjižničnog osoblja, ali i potrebama korisnika.

⁹ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 8.

3. Hrvatska knjižnica za slijepe

Hrvatska knjižnica za slijepe službeno je osnovana 2000. godine kao javna ustanova te su njeni osnivači jednakim udjelom i Republika Hrvatska i Hrvatski savez slijepih. Knjižnica se nalazi na adresi Draškovićeve 80, u Zagrebu. Iz brojnih izvora može se vidjeti kako je i prije službenog osnutka, knjižnica proizvodila naslove koji su se mogli pronaći u posebno izrađenim formatima koji su bili prilagođeni osobama s poteškoćama u čitanju. Na slici 1. može se vidjeti službeni logo Hrvatske knjižnice za slijepe. Što se tiče zadaće knjižnice, najvažnija zadaća je omogućiti pristup svim svojim uslugama osobama koje imaju poteškoća u čitanju. Kao i svaka druga knjižnica, Hrvatska knjižnica za slijepe pruža određene usluge svojim korisnicima, a neke od usluga su prilagođavanje određenih tekstova, kao što su dokumenti i brošure, kako bi ih korisnici mogli koristiti. Fond knjižnice je vrlo bogat. “Uz godišnju produkciju od oko 300 naslova zvučnih knjiga, te knjiga na brajici i u strojno čitljivim oblicima, knjižnica proizvodi i časopise. Fond broji oko 3300 naslova zvučnih knjiga, 2300 knjiga na brajici te 300 naslova u strojno čitljivom obliku.”¹⁰ Suradnje su vrlo važna komponenta kvalitetnog djelovanja knjižnice stoga i Hrvatska knjižnica za slijepe surađuje s mnogim knjižnicama, ali i ostalim ustanovama koje imaju isti cilj. Trenutno stanje fonda knjižnice iznosi 2412 knjiga na brajici, 4118 zvučnih knjiga, 56 Playway formata zvučne knjige, 365 naslova u Daisy 3 XML format te 65 muzičkih CD-ova.¹¹ Prema članku 28. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti iz 2019. godine Hrvatska knjižnica za slijepe je središnja javna ustanova koja obavlja djelatnosti proizvodnje, ali i nabave knjižnične građe u posebnim formatima te tako osigurala pristup i korištenje knjižničnih usluga slijepim i slabovidnim osobama. Isto tako Hrvatska knjižnica za slijepe obavlja matičnu djelatnost za sve knjižnice u Hrvatskoj koje obavljaju iste poslove to jest koje pružaju knjižnične usluge slijepim i slabovidnim osobama. U Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti također stoji kako knjižnica smije koristiti građu kojoj nije istekao rok autorskopravne zaštite.¹²

¹⁰ Hrvatska knjižnica za slijepe. O knjižnici. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici> (pristupljeno 16.6.2021.)

¹¹ Hrvatska knjižnica za slijepe. Knjižnica u brojevima. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/knjiznica-u-brojevima> (pristupljeno 16.6.2021.)

¹² Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine. 17 (2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (pristupljeno 2.8.2021.)

Slika 1. Logo Hrvatske knjižnice za slijepe

2.1. Djelatnost i usluge knjižnice

Kao i svaka druga knjižnica pa tako i Hrvatska knjižnica za slijepe svojim korisnicima omogućava slobodan pristup informacijama kao i svoj svojoj građi, jedina razlika je što Hrvatska knjižnica za slijepe ima ciljanu publiku, a to su korisnici s poteškoćama u čitanju, te se sva građa prilagođava njihovim potrebama kako bi im se olakšalo korištenje građe. Posebnost ove knjižnice je ta što ona sama izgrađuje svoj fond u što spada snimanje zvučnih knjiga, ali i tiskanje građe na brajici. „Knjige, časopisi i drugi materijali u pristupačnim formatima ovdje se proizvode, pohranjuju, obrađuju i daju na korištenje. U knjižnici se priređuju događanja i osmišljavaju radionice, te se vrši ispis i provjera točnosti podataka navedenih Brailleovim pismom na pakovanju lijekova i ostalih proizvoda.“¹³

¹³ Hrvatska knjižnica za slijepe. Djelatnost. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/djelatnost> (pristupljeno 16.6.2021.)

Prema uredbi iz Narodnih novina, iz 1999. godine, u djelatnost Knjižnice spada¹⁴:

- tiskanje i snimanje knjiga s područja stručne literature i lijepe književnosti,
- tiskanje i snimanje časopisa,
- nabava knjižnične građe u tehnikama dostupnim slijepima (na brajici i u zvučnoj tehnici),
- stručna obrada, čuvanje, zaštita i popravak knjižnične građe,
- izrada biltena i kataloga,
- redovna posudba knjiga u svim tehnikama korisnicima diljem Hrvatske putem pošte i neposredno,
- izravna dostava knjiga korisnicima s područja Zagreba,
- poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i izvora,
- vođenje dokumentacije o građi i korisnicima,
- suradnja s drugim knjižnicama i srodnim ustanovama.

Uz usluge koje su određene Uredbom o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe knjižnica još nudi i usluge tečaja čitanja i pisanja na brajici te mogućnost korištenja clavinova digitalnog pijanina.

¹⁴ Uredba o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe. // Narodne novine. 115 (1999). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_115_1848.html (pristupljeno 17.6.2021.)

2.2. Upravno vijeće

Upravno vijeće je to koje upravlja cijelom knjižnicom. U većini slučajeva u Upravno vijeće spadaju predstavnik Ministarstva kulture, predstavnik Ministarstva rada i socijalne skrbi, dva predstavnika Hrvatskog saveza slijepih i predstavnik Knjižnice. Predstavnik knjižnice odabiru zaposlenici knjižnice i mandat mu traje četiri godine.

Prema uredbi iz Narodnih novina, iz 1999. godine, Upravno vijeće obavlja sljedeće poslove¹⁵:

- donosi Statut i druge opće akte Knjižnice,
- odlučuje o financijskom planu i godišnjem obračunu Knjižnice,
- donosi programe rada i razvoja Knjižnice i nadzire njihovo izvršavanje,
- imenuje i razrješava ravnatelja Knjižnice,
- donosi odluke o raspolaganju imovinom ili sredstvima Knjižnice većom od 50.000,00 kuna, a za iznose veće od 200.000,00 kuna uz suglasnost osnivača,
- najmanje jedanput godišnje podnosi osnivačima izvješće o svom radu, te stanju u području djelovanja Knjižnice,

2.3. Voditelj knjižnice

Voditelj to jest ravnatelj knjižnice ima određene dužnosti kao što su vođenje poslovanja knjižnice, organizacija, predstavljanje knjižnice, zastupanje knjižnice na sudu, raspoložive imovinom kada je i gdje je to potrebno, podnosi prijedloge za programe i planove knjižnice te je upravo on odgovoran za provedbu svih odluka koje donese Upravno vijeće. „Za ravnatelja može biti imenovana osoba koja ispunjava uvjete propisane Zakonom o knjižnicama. Ravnatelj se imenuje na vrijeme od četiri godine i može biti ponovno imenovan na istu dužnost. Ravnatelj se imenuje na temelju natječaja koji se objavljuje u »Narodnim novinama« i u javnim glasilima. Ostale uvjete koje treba ispunjavati ravnatelj, te način i postupak provođenja natječaja propisat će se Statutom Knjižnice.“¹⁶ Prva ravnateljica Hrvatske knjižnice za slijepe bila je Sanja

¹⁵ Uredba o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe. // Narodne novine. 115 (1999). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_115_1848.html (pristupljeno 17.6.2021.)

¹⁶ Uredba o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe. // Narodne novine. 115 (1999). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_115_1848.html (pristupljeno 17.6.2021.)

Frajtag (2000.-2016.) te je nakon nje mandat preuzela Jelena Lešaja, a zatim Karolina Zlatar Radigović koja je i danas na mjestu ravnateljice.

2.4. Korisnici

Korisnik Hrvatske knjižnice za slijepe može postati bilo koja osoba bilo da je slijepa ili slabovidna ili ako zbog bilo kojeg drugog razloga nije u mogućnosti čitati standardni tisak, ali i ako zbog nekog drugog oštećenja nije u mogućnosti sama okretati stranice knjiga kao što su naprimjer nepokretne osobe. Svaki novi član knjižnice prilikom učlanjenja u Hrvatsku knjižnicu za slijepe dobiva popis knjiga i to u obliku koji mu najviše odgovara to jest koji može pročitati i taj popis knjiga članovi dobivaju besplatno. Popisi knjiga kao i sam katalog mogu se također pronaći i na mrežnoj stranici Hrvatske knjižnice za slijepe, za sve one korisnike kojima je možda lakše služenje računalom odnosno internetom. Što se tiče posudbe, najčešći oblik posudbe koju knjižnica prakticira je online posudba, ali i posudba poštom na kućnu adresu korisnika koja funkcionira tako da kada korisnik vrati knjigu tek mu se onda pošalje druga. Pošto povijest Hrvatske knjižnice za slijepe nije u potpunosti arhivirana od 2000. godine do danas, najraniji podatak o broju korisnika je iz 2010. godine kada je u knjižnicu bilo učlanjeno čak 3 037 članova, od kojih je aktivno bilo svega 1831.¹⁷ Što se tiče dobi korisnika, u Hrvatskoj knjižnici za slijepe prevladavaju korisnici starije dobi, no populacija koja bi trebala biti najvažnija su djeca. „Djeca predškolske i školske dobi te mladi trebaju imati širok izbor građe i aktivnosti za opismenjavanje, uključujući uvećani tisak, brajicu, taktilne i zvučne knjige. Oni se trebaju upoznati s taktilnom i višeosjetilnom građom, knjigama dvostrukog formata gdje se spaja crni tisak s brajicom i na taj način im pomaže da dijele knjige s odraslima i vršnjacima.“¹⁸ Knjižnica svim svojim uslugama pokušava pomoći svojim korisnicima i olakšati im ne samo korištenje već i snalaženje među područjima te pomoći u odabiru područja koje ih zanima.

¹⁷ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

¹⁸ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 8

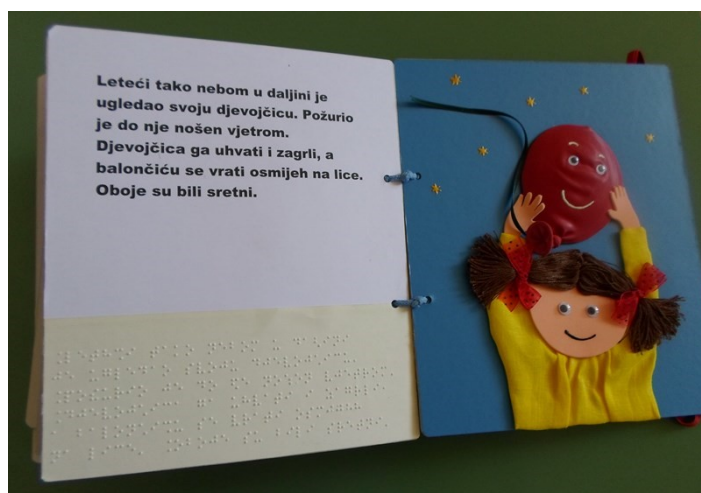
2.5. Zamjenski formati

Pod pojmom zamjenski formati podrazumijevaju se razne informacije, dokumenti i knjige raznih sadržaja u određenim formatima koji su prilagođeni slijepim i slabovidnim osobama to jest osobama koje ne mogu čitati standardni tisak. U najvažnije zamjenske formate spadaju brajica i zvučna tehnika, no u zamjenske formate još spada i taktilni grafički prikaz. „Razvojem digitalne tehnologije danas je omogućeno da se proizvodnja zamjenskih formata kao što su zvučna tehnika, brajica elektronički tekst i uvećani tekst proizvedu na temelju jedne „označene“ izvorne datoteke korištenjem jezika za organizaciju dokumenata.“¹⁹

Standardni tisak pun je ilustracija, dijagrama i ostalih raznih grafičkih prikaza koje slijepe i slabovidne osobe ne mogu vidjeti te se taj problem trebao riješiti. Rješenje je bilo pretvoriti grafičke prikaze u jedinstveni format koji bi omogućio slijepim i slabovidnim osobama da vide sve ilustracije i grafičke prikaze u sadržajima koje čitaju. Stvoreno je više takvih formata, no najpoznatiji i ujedno i najjetiniji je taktilni grafički prikaz koji je prikazan na slici 2. „Tehnika termosenzitivnog papira jedna je od jeftinijih metoda proizvodnje taktilnih slika. Radi se na principu da je originalni prikaz proizveden na termosenzitivnom papiru ručno ili uz pomoć računalnog programa (npr. CorelDraw, Illustrator, CAD-CAM). Termosenzitivni papir zapravo je presvučeni papir koji reagira na infracrveno zagrijavanje.“²⁰ Ovaj oblik zamjenskog formata je od velike važnosti za djecu koja imaju poteškoća sa čitanjem ili se radi o slijepoj ili slabovidnoj djeci. Djeca se služe slikovnicama, raznim knjigama u kojima im se ilustracijama pokušava približiti neka vrsta informacije te raznim drugim publikacijama koje sadrže grafičke prikaze prilagođene njihovom uzrastu. Upravo iz toga je važno imati ovaj oblik zamjenskog formata jer olakšava djeci s poteškoćama da usvoje znanje ili bilo koje gradivo bez problema.

¹⁹ Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. Str. 9.

²⁰ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 68.

Slika 2. Taktilni grafički prikaz u slikovnici

U današnje vrijeme tehnologija se vrlo brzo razvija te se samim time razvijaju i sve tehnike za pretvorbu grafičkih prikaza i postaju sve pristupačnije slijepim i slabovidnim osobama. „Brailleovo pismo i taktilni grafički prikazi vjerojatno pripadaju najvažnijim faktorima poboljšanja knjižničnih usluga za slijepu i slabovidne osobe, kao i povećanja kvalitete njihovog života te su uvelike zaslužni za olakšavanje njihovog obrazovanja i čitalačkih aktivnosti.“²¹ Osim standardnih zamjenskih formata još jedna mogućnost koja pomaže odnosno olakšava slijepim i slabovidnim osobama čitanje je uvećavanje tiska koje se obavlja putem običnog stroja za fotokopiranje. „Najčešće se koristi slog od 14 do 16 točaka koji se može lako obraditi pomoću programa za obradu teksta. Izbor boje teksta i veličine sloga ovisi o samoj osobi kako odabere. Najčešće se preporučuju slogovi Arial ili Verdanu, a slova ne bi trebala prelaziti veličinu veću od 16 točaka. U slučaju da nekima ta veličina nije dovoljna onda moraju koristiti druga pomagala za uvećanje teksta.“²²

²¹ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepu i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 19.

²² Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepu: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. Str. 12.

2.6. Knjižnični fond

Knjižnični fond Hrvatske knjižnice za slijepe je nadopunjen vlastitim radom – snimanjem i tiskanjem svih naslova za koje se smatra da su najpopularniji ili najtraženiji u ostalim knjižnicama ili knjižarama. „Najvećim su dijelom to naslovi iz lijepe književnosti, domaće i strane, a potom slijedi publicistika i znanstveno popularna produkcija.“²³ Zbirka poezije pod naslovom *Fables et poesies*, koja je tiskana 1862. godine, je nastarija zbirka koju Hrvatska knjižnica za slijepe posjeduje. Apulejeva *Amor i Psihe* te pjesme Dragutina Domjanića bili su prvi naslovi ručno prepisani strojem za pisanje na brajici. u Hrvatskoj knjižnici za slijepe, no prepisivač je ostao anonimn te se ne zna tko ih je prvi prepisao. Osim naslova iz lijepe književnosti i znanstvene literature, u knjižnici se mogu pronaći brojni notni zapisi i građa iz područja glazbene literature i to na brajici. „Slijepe su osobe bile ne samo prepisivači nota, nego i korepetitori, glazbenici i nastavnici glazbe. Interes za sviranje postojao je uglavnom za instrumente s klavijaturom pa je i najviše nota iz zbirke pisano za orgulje, glasovir i harmoniku.“²⁴ Kako postoje prvi naslovi koji su ručno pisani, tako postoje i prve note, a one su pisane početkom davne 1905. godine u Parizu, a radi se o sonatama koje su pisane za orgulje Felixa Mendelssohna. Pisanje nota na brajici bilo je vrlo popularno što dokazuju mnoga mjesta, kao što su Berlin i New York, na kojima se to odvijalo. Note su se, na području bivše Jugoslavije, tiskale ponajviše u Zemunu, a u Hrvatskoj su se note sve do 90-ih godina nabavljale iz inozemstva, a od 1990-ih su se počele prepisivati te su u tom razdoblju nastali udžbenici kao što su primjerice *Solfeggio* i *Škola za slijepe ljubitelje gitare*.²⁵ Nakon lijepe književnosti, znanstvene literature i nota na brajici, na red je došao odgoj i obrazovanje. Hrvatska knjižnica za slijepe jako cijeni odgoj i obrazovanje pa tako posjeduje mnoge naslove koje se bave tim područjem. Neki od tiskanih udžbenika koji su bili od velike važnosti su udžbenik za učenje kratkopisa koji je tiskan 1908. godine, nadalje početnica za odrasle slijepe, autorice Danice Tonković koja je tiskana 1963. godine te početnica i čitančica za slijepu djecu *Korak po korak*, autora Ante Bakovića.²⁶ Naravno, ne smije se zaboraviti Biblija koja je također jedno od najvećih djela tiskanih na brajici koje Hrvatska knjižnica za slijepe posjeduje.

²³ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 2 (2010), str. 63-75.

²⁴ *Ibidem*

²⁵ *Ibidem*

²⁶ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 2 (2010), str. 63-75.

Pošto Hrvatska knjižnica za slijepe proizvodi sama svoj knjižnični fond tako je i obrada knjižnične građe sama po sebi malo drugačija od uobičajenog. Naravno prva stvar na koju zaposlenici knjižnice troše dosta vremena jest prilagodba standardnog tiska kako bi ga korisnici mogli koristiti, dakle pretvaranje standardnog tiska u tekst na brajici ili u zvučne snimke. Kako je obrada građe drugačija nego u običnim knjižnicama, jedna od razlika je kataložni zapis koji se može pronaći u knjizi. Podaci o odgovornosti sadrže i podatak o osobama koje su pročitale knjigu te isto tako i o osobama koje su ju snimile. Što se tiče obrade Brailleevih knjiga, također se upisuje i osoba koja korigirala knjigu te ju pripremila za brajicu. Također je bitno navesti format knjige kao i njezino trajanje izraženo u satima i minutama.²⁷ U Hrvatskoj knjižnici za slijepe postoje dakako i zaposlenici koji su ili slijepe ili slabovidne osobe. Kako bi slijepa osoba mogla samostalno obrađivati knjižnu građu potrebno joj je obično računalo koje ima instaliran čitač ekrana s govornom jedinicom na hrvatskome jeziku. Ono što čitač ekrana radi jest da pretvara tekst u govor te time olakšava i omogućava samostalan rad kako slijepom knjižničaru tako i ostalim korisnicima knjižnice.²⁸ Osim putem računala koji sadrži čitač ekrana, slijepi knjižničar može se koristiti i Braillevim pismom i zvučnim snimkama kako bi obradio knjige na standardnom tisku.

2.7. Građa na brajici

Međunarodno priznati sustav za čitanje i pisanje kojim se služe slijepe i slabovidne osobe, a odobren od strane UNESCO-a zove se Brailleovo pismo ili kod nas poznatije pod nazivom brajica. Utemeljitelj Brailleevog pisma to jest brajice je Louis Braille. Louis Braille je tijekom djetinjstva izgubio vid što ga je i potaklo da razvije ovaj sustav 1825. godine. Brajica je kombinacija izbočenih i otisnutih točkica, te se svaki simbol sastoji od 6 točkica, a prazna kućica označava razmak.²⁹ Brajica se dijeli na čak dvije vrste: puno pismo i kratkopis. „(...) puno pismo gdje je svako slovo prikazano u jednoj brajičnoj kućici i kratkopis koji označava format za skraćivanje za više napisanog teksta na jednoj stranici.“³⁰ Prije razvitka tehnologije brajica se pisala ručno pomoću šila (Vidi sliku 3), ručnih okvira ili preko pisaaćih brajičnih

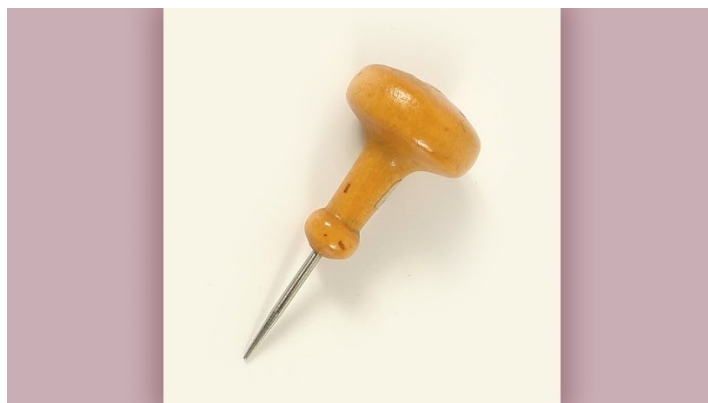
²⁷ Vinko, I. Usluge Hrvatske knjižnice za slijepe s obje strane korisničkog sučelja. // Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: Zbornik radova / Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018. Str. 70-73.

²⁸ Ibidem

²⁹ Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. Str. 11.

³⁰ Ibidem

strojeva. Taj proces je bio dugotrajan i izuzetno težak pa je tako pisanje jedne knjige na brajici znalo trajati i po nekoliko godina.

Slika 3. Šilo za pisanje na Brailleevom pismu

Naravno nakon razvoja tehnologije i računala te strojeva za tiskanje, izrada knjiga na brajici pa tako i njeno umnožavanje i distribuiranje se uvelike ubrzalo i poboljšalo. Danas je tehnologija vrlo napredna pa se tako knjige na brajici izrađuju putem softvera za prevođenje. Knjige se skeniraju te se na taj način elektronički tekst pretvara u brajični kod koji se otisne na papiru. Ono što je iznimno važno prilikom izrade knjiga na brajici je kvaliteta papira koji je u većini slučajeva jako skup. Neki od materijala koji se koriste prilikom izrade su termoform, manila ili reciklirani papir.³¹ Knjižnice za slijepe imaju malo drugačiji princip rada. One naime izrađuju datoteke u digitalnom obliku kako bi se one kasnije mogle ponovno tiskati, ali i kako bi se mogle zamijeniti kopijama. Kako bi se brajica proizvodila na ispravan način, knjižnice moraju imati osposobljene tiflografičare koji moraju znati sva pravila za brajicu za pojedine zemlje i jezike te također moraju biti upoznati s odgovarajućim tijelima za brajicu.³² Tehnologija iz dana u dan sve više napreduje te tako postoje novi uređaji koji olakšavaju izradu teksta na brajici, a neki od tih uređaja su primjerice brajične tipkovnice i brajični displeji koji spadaju u prenosive uređaje koji se mogu spojiti na računala.

³¹ Ibidem

³² Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. Str. 11.

Brailleovo pismo ili poznatije brajica je međunarodno pismo za slijepe. Pošto tehnologija prije nije bila toliko razvijena kao danas neke od prvih knjiga na brajici morale su se prepisivati ručno i to uz pomoć raznih tablica i šila, a osobe koje su ih prepisivale često su bile slijepe osobe, ali i osobe zdravog vida. No, kako je tehnologija vremenom napredovala tako su osmišljeni strojevi za prepisivanje brajice koji su uvelike olakšali cijeli proces prepisivanja.

Dakle proces izrade brajice uz pomoć tablica i šila se odvijao mnogo prije samog razvoja računala i tehnologije. „Tablica se sastoji od dva preklopna dijela između kojih se stavlja papir za pisanje. Na gornjem dijelu tablice nalaze se otvori kroz koje se šilom utiskuju slova u udubljenja na donjoj podlozi. Svaki otvor na tablici predviđen je za jednu šestotočku. Piše se utiskivanjem šilom, s desna na lijevo, slovo po slovo. Kada je tekst napisan, papir se vadi iz tablice, kojeg je najprije potrebno okrenuti tako da se slova mogla reljefno očitati prstima. Tekst se zatim čita s lijeva na desno.“³³

Slika 4. Pisaći stroj Perkins

Perkinsov brajični stroj (Slika 4.) je najpoznatiji stroj za pisanje na brajici. To je u pravilu obični mehanički stroj za pisanje te na tom principu i funkcionira. „ (...) sastoji se od metalnog kućišta, ručke za prijenos i sedam tipki, od kojih je njih šest za pisanje slova, a sedma služi za razmak

³³ Tiflološki muzej: Kako pisati brajicom? Dostupno na: <http://www.tiflooskimuzej.hr/hr/dogadanja/radionice/prijavite-se-na-radionicu-kako-pisati-brajicom.16.html> (pristupljeno 17.6.2021.)

između riječi. Kombinacijom potiska 6 tipki, otiskuje se određeno Brailleovo slovo ili znak. Perkinsov stroj omogućuje jednostavnije, brže i urednije pisanje te čitanje bez okretanja papira.“³⁴

2.8. Zvučna knjiga

Zvučne knjige su se prvo mogle pronaći na gramofonskim pločama, a nedugo zatim i na audio kasetama i magnetofonskim vrpčama. S razvojem tehnologije počele su se pojavljivati i na CD-ima te se i danas pojavljuju u elektroničkom obliku, ali se mogu pronaći i na mrežnim stranicama knjižnica za slijepe.

Prije nego što je tehnologija doživjela veliki razvoj, informacije su se slijepim i slabovidnim čitale uživo bez ikakvih elektroničkih pomagala. Nakon što su se knjige počele snimati, slijepim i slabovidnim osobama je bio olakšan pristup informacijama i znanju te njih mogu koristiti bez ičije pomoći. Nekim osobama bilo je teže naučiti brajicu te su spas tražile u zvučnim knjigama odnosno zvučnim snimkama, te im je to postao najdraži medij putem kojeg su dolazili do željenih informacija. Zvučne knjige se moglo pronaći u raznim formatima, a najčešći su bile kasete i gramofonske ploče. „Zvučne knjige snimale su se na gramofonskim pločama i vrpčama, ali su vrpce postala omiljenija mogućnost posebno nakon pojave kompaktne kasete. Jednostavnost tehnike snimanja, prenosivost i čvrstoća kompaktnih kasete učinile su ovaj format najrasprostranjenijim.“³⁵ Što se tiče snimanja na vrpčama postoje dva načina prema Tutić:

- na dva kanala (dvije strane/normalnom brzinom) - format koji se koristio u glazbenoj industriji i koji se može reproducirati na bilo kojem standardnom kasetofonu čija duljina krajnje snimke odgovara prvotnoj duljini vrpce (60 minuta, 90 minuta);
- na četiri kanala (četiri strane/dvostruko sporijom brzinom) - format koji uveden radi zaštite autorskih prava. Brzina snimanja dvostruko je sporija od normalne brzine

³⁴ Tiflološki muzej: Pisaći stroj Perkins. Dostupno na: <http://www.tifloloskimuzej.hr/hr/stalni-postav/razvoj-pisma-za-slijepe/predmet-pisaci-stroj-perkins/> (pristupljeno 17.6.2021.)

³⁵ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 9.

standardnog snimanja pri čemu je normalno trajanje vrpce učetverostručeno, a na taj način se smanjuje količina potrebne vrpce za pohranu podataka.³⁶

Godine 1971. snimljena je prva knjiga pod naslovom Tajni putnik, autora Georges Simeona i to na magnetofonskoj vrpci. Godinu dana ranije otvoren je prvi studio za snimanje zvučnih knjiga te je upravo u tom studiju snimljena prva zvučna knjiga. U Hrvatskoj knjižnici za slijepe, točnije u njezinome studiju, je 1975. godine na audio kazetama snimljena prva knjiga naslova Pustinjakov pupak, a autor tog djela je Hrvoje Hitrec. S razvojem tehnologije razvijali su se i formati s većom mogućnošću kompresije (MP3). Od 2000. godine zvučne knjige Hrvatske knjižnice za slijepe se nalaze na CD-ima u MP3 formatu, a jedna od prvih knjiga u tom formatu je „Jučerašnji svijet“ autora Stefana Zweiga. Jedno vrijeme su se CD-ovi slali na kućne adrese korisnika prema zahtjevu no Hrvatska knjižnica za slijepe nije dugo čekala te je osmislila uslugu nepovratnog CD-a od strane korisnika.³⁷ Hrvatska knjižnica za slijepe nema članove samo u Hrvatskoj. Naime, učlaniti se mogu i slijepe i slabovidne osobe koje nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, nego primjerice u Danskoj ili čak Izraelu. Većinom su članovi iz inozemstva zapravo iseljenici koji imaju želju čitati knjige na brajici ili slušati zvučne knjige na svome jeziku, a to je hrvatski. „U takvim slučajevima se besplatno u koferima šalju knjige na brajici i zvučne knjige koje se pakiraju u svoje namjenske torbice. Svaki dan se pakira pošta te se u prosjeku pošalje oko 120 naslova u jednoj pošiljci dnevno. Dakle, kada knjižnica pošalje određene naslove ne traži da joj se vrate što se pokazalo veoma produktivnim za korisnike.“³⁸

Snalaženje prema broju stranice, prema naslovima, funostama odnosno brže učenje i shvaćanje kako zvučna knjiga funkcionira, dodatno je olakšala pojava digitalnog sustava Daisy (Digital Accessible Information System). Od 2006. godine sustav Daisy je prihvaćen kao standard za snimanje zvučnih knjiga u mnogim knjižnicama.³⁹

Zvučne knjige se izrađuju većinom tako da se ubrzava spora i otežana produkcija, a to se čini uz pomoć sintetičkog govora koji prati izdanje na standardnom tisku. „Sintetički glas je

³⁶ Ibidem, str. 10.

³⁷ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 20.

³⁸ Ibidem

³⁹ Ibidem

zapravo glas ekrana, a ne pisane riječi. Manu ovog formata bi mogli okarakterizirani kao manjak ljudskosti u izvedbi, odnosno otuđenje od teksta.“⁴⁰

Zvučna knjiga i knjiga na brajici su neusporedive. Svaki korisnik ima nešto što preferira, bilo to samostalno čitanje ili samostalno slušanje. Neki članovi se osjećaju povezanije s tekstem kada ga čitaju, dok drugi osjećaju više toga dok slušaju snimljenu knjigu. Adekvatna oprema je iznimno važna za slijepce i slabovidne osobe. Svega 5 % informacija koje se objavljuju svakodnevno je dostupno u obliku koji je prilagođen slijepim osobama.⁴¹ Zvučne knjige se ne mogu snimiti same. Zato Hrvatska knjižnica za slijepce, kao i svaka druga specijalna knjižnica koja je specijalizirana za rad sa slijepim i slabovidnim osobama, mora zaposliti spikere. Spikeri su osobe koje čitaju standardni tisak uz snimanje njihovog glasa. Spikeri moraju proći određene audicije za čitanje to jest snimanje zvučnih knjiga. Svi koji se prijave za radno mjesto spikera najprije ispunjavaju upitnike sa traženim podacima te se nakon toga obavljaju već spomenute audicije.⁴²

Daisy format (Digital Accessible Information System) je zapravo vrsta digitalnog informacijskog sustava. To je audio format koji je prilagođen slijepim i slabovidnim osobama jer njima nije dostupan standardni tisak. „DAISY format nudi mogućnost navigacije po tekstu, dakle kretanje po stranicama, poglavljima, naslovima, podnaslovima i sve ono što osoba zdravog vida percipira u tekstu okom.“⁴³ Neke od prvih knjiga snimljene u Daisy formatu snimane su u Švedskoj te su prvenstveno bile namijenjene slijepim i slabovidnim učenicima i studentima. Što se tiče uređaja za preslušavanje, knjige snimane u Daisy formatu mogu se slušati na specijalnim Daisy playerima (Slika 5), ali se također mogu preslušavati i preko MP3 playera.

⁴⁰ Lešaja, J. Novo vrijeme Hrvatske knjižnice za slijepce. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. Novosti 68 (siječanj 2016). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1159> (18.6.2021.)

⁴¹ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepce i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 22.

⁴² Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepce i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 24.

⁴³ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepce: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

Slika 5. DAISY player i zvučna knjiga

Kada je riječ o distribuiranju knjiga u Daisy formatu, ono se odvija putem interneta, putem USB-a, ali i putem CD/DVD-a. Od 2006. godine snimanje knjiga u Daisy formatu je prihvaćeno kao standardno snimanje. Snimanje knjiga to jest novih naslova u Daisy formatu, u Hrvatskoj knjižnici za slijepe, započelo je početkom 2010. godine te su to većinom bili naslovi iz područja znanosti i lijepe književnosti. „Od 2010. zvučne knjige se snimaju isključivo u DAISY formatu koji će omogućiti korisnicima knjižnice navigaciju po tekstu po broju stranica, poglavljima, naslovima, ovisno o načinu na koji je knjiga snimljena.“⁴⁴ Hrvatska knjižnica za slijepe je i članica Daisy konzorcija, a prva knjiga koja je snimljena u Daisy formatu u Hrvatskoj knjižnici za slijepe je Tkanje života, a autorica tog djela je Mirjana Krizmanić (Slika 6).

Slika 6. Prva knjiga snimljena u Daisy formatu

⁴⁴ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

Za korištenje navedenog programa potrebna je i odgovarajuća oprema kao što je Daisy player ili računalo s odgovarajućim softverom. „Daisy playeri pamte gdje se stane sa slušanjem knjige i svaki put kada se poželi nastaviti slušanje bilo kojeg CD-a, player će ga pokrenuti upravo tamo gdje je prekinut. Korisnici koji imaju mp3 uređaje mogu slušati Daisy knjige kao mp3 zapise na uobičajen način, ali nemaju mogućnost navigacije.“⁴⁵

2.9. Usluga izravnog preuzimanja e-knjiga

Hrvatska knjižnica za slijepe osim što izrađuje sama svoj fond, ona ulaže i svoje vrijeme i snagu u stvaranje novih usluga za svoje korisnike. Jedna od novijih usluga koja je pokrenuta 2015. godine je i usluga e-knjige. Usluga e-knjige funkcionira tako da korisnici mogu preuzeti zvučne knjige iz fonda Hrvatske knjižnice za slijepe sa njenih mrežnih stranica. Trebalo je dosta vremena kako bi se ova usluga realizirala, a samoj realizaciji doprinjeli su slijepi i slabovidni članovi knjižnice i to svi oni koji se služe računalima koja imaju čitač ekrana te brajev redak. Usluga e-knjige se dugo razvijala jer ju se htjelo učiniti što jednostavnijom za korištenje i lako dostupnom svim slijepim i slabovidnim članovima. Kako bi korisnik koristio uslugu e-knjige potrebno mu je korisničko ime i lozinka koje mora zatražiti od osoblja knjižnice. Kada dobije te podatke, njima se spaja na server te zatim može samostalno preuzimati knjige iz fonda knjižnice za slijepe. Ako se korisnik još ne zna koristiti uslugom, uvijek može zatražiti pomoć od osoblja, ali upute su dostupne i na stranici.⁴⁶ Mrežne stranice na kojima se nalaze usluge e-knjige nude razne mogućnosti, od ciljanog pretraživanja preko samostalnog namještanja boje pozadine pa sve do mogućnosti promjene veličine slova prema potrebi korisnika. e-knjige su dostupne za sve korisnike knjižnice i u bilo kojem trenutku kada je korisniku potrebno. Usluga e-knjige uvelike pridonosi samostalnosti slijepih osoba koje u narodnim knjižnicama nisu u mogućnosti sami pretraživati police i čitati s ovitka.⁴⁷ Usluge e-knjige su dostupne na mrežnim stranicama Hrvatske knjižnice za slijepe kao što je već rečeno, a sve knjige su snimljene u DAISY formatu te su dostupne za preuzimanje. DAISY format

⁴⁵ Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. Str. 22.

⁴⁶ Vinko, I. Usluge Hrvatske knjižnice za slijepe s obje strane korisničkog sučelja. // Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: Zbornik radova / Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018. Str. 70-73.

⁴⁷ Vinko, I. Usluge Hrvatske knjižnice za slijepe s obje strane korisničkog sučelja. // Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: Zbornik radova / Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018. Str. 70-73.

omogućuje korisniku da samostalno pretražuje knjigu prema poglavljima, naslovima pa čak i broju stranica. „Nakon što korisnik samostalno ili uz nečiju pomoć preuzme knjigu na svoje računalo potrebno ju je raspakirati, nekim od standardnih programa za tu svrhu kao što su Winrar ili Winzip. Od tog trenutka korisnik može knjigu preslušavati izravno na računalu, pohraniti na CD ili na neki od reproduktora.“⁴⁸ Postoji nekoliko načina na koji se preuzeta e-knjiga može reproducirati. Knjige se mogu pokrenuti u obliku običnog mp3 zapisa pomoću programa Winamp ili Windows media player. Usluga e-knjige se pokazala vrlo popularnom među korisnicima, ali i vrlo uspješnom što pokazuju i brojčani podaci. Maksimalan broj posudbi po korisniku iznosi 10 knjiga mjesečno. „Broj korisnika koji aktivno koriste uslugu e-knjige svakim danom raste, a za preuzimanje je sredinom 2017. godine bilo dostupno oko 2700 naslova. Uslugom e-knjige obuhvaćeni su istovremeno svi korisnici, čime se rasterećuje cirkuliranje fonda i manipulacija njime.“⁴⁹

2.10. Digitalizirana građa

Slijepi i slabovidne osobe su se ranije, dok tehnologija još nije bila toliko razvijena kao danas, koristile brajicom, zvučnim knjigama ili uvećanim tiskom kako bi došli do informacija koje su im bile potrebne. U današnje vrijeme ti su problemi riješeni jer postoje računala koja su prilagođena slijepim i slabovidnim osobama te im omogućuju nesmetano komuniciranje, ali i samostalno pisanje kao i pretraživanje informacija koje su im potrebne. Prva računala koja su posjedovala opremu za slijepi i slabovidne te su se pomoću njih tiskale knjige, ali i druge publikacije na brajici, postojala su u Hrvatskom savezu slijepih.⁵⁰ Na mrežnim stranicama knjižnice može se pronaći sva građa koju je knjižnica digitalizirala te se zapravo povezivanjem takvog sadržaja stvara virtualna zbirka, a da bi se ta zbirka izgradila kvalitetno, mora se pridržavati određenih mjerila za odabir građe koja ulazi u zbirku. „Mjerila se otkrivaju prikupljanjem zahtjeva čitatelja, savjetovanjem s drugim knjižnicama, stručnjacima, autorima ili izdavačima koji se bave slijepim i slabovidnim osobama. Ona moraju biti propisana u skladu s načelima Manifesta za narodne knjižnice i IFLA-inog dokumenta o slobodi izražavanja koja

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepi i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 22.

isključuju mogućnost bilo kakve cenzure ili pritiska te ustraju na intelektualnoj slobodi.“⁵¹ Prema Tutić⁵², dva su načina na koje slijepe osobe koriste računala. Jedan od načina je taj da se tekst pojavi u Brajevom retku, odnosno da sve što osobe koje imaju zdrav vid vide na svom zaslonu, isto to se pojavi i na zaslonu slijepe ili slabovidne osobe, ali u zasebnom redu u kojem su slova pisana brajicom. Drugi način je zvukom, dakle računalo izgovara sve ono što piše na zaslonu, ali čest problem kod ovog načina je taj da je računalo često nerazumljivo. Najidealnija situacija je da se ta dva načina međusobno nadopunjuju i izmjenjuju, tako je prijenos informacija najučinkovitiji i najkvalitetniji. To sve dovodi i do problema u području obrazovanja. Većina literature je dostupna u standardnom tisku, što zapravo otežava učenje i stjecanje novih znanja slijepim i slabovidnim osobama. „Računala i digitalizacija tekstova na neki način približavaju njihove uvjete za obrazovanje prema uvjetima koji imaju osobe zdravog vida. To će im omogućiti lakši tijek obrazovanja i učenja.“⁵³

⁵¹ Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 2(2010). Str. 114.

⁵² Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 23.

⁵³ Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015. Str. 25.

3. Povijesni razvoj Hrvatske knjižnice za slijepe

Prema Frajtag (2010) 1921. godine postojala je knjižnica koja je djelovala u okviru Društva za izobražene slijepce no njoj se gubi svaki trag. Nakon Drugog svjetskog rata, točnije 1949. godine, je počelo ručno prepisivanje knjiga na brajici. Kako se prepisivalo sve više i više knjiga stvorila se poprilično velika količina građe i zbirke koje su bile od velikog značaja za Republičku knjižnicu koja se nalazila u sklopu Saveza slijepih Hrvatske, a koja je bila osnovana 1965. godine. „Hrvatska knjižnica za slijepe jedina je takva knjižnica u Republici Hrvatskoj. Osnovana je 1965. pri Hrvatskom savezu slijepih. Osnutkom vlastite tiskare 1969. i studija za snimanje zvučnih izdanja 1970. knjižnica se snabdijeva knjigama iz vlastite proizvodnje. Knjižnica djeluje u sastavu Hrvatskog saveza slijepih od 1965. do 2000., kada Uredbom Vlade Republike Hrvatske postaje samostalna javna ustanova u kulturi pod nazivom Hrvatska knjižnica za slijepe.“⁵⁴

Kao što je već spomenuto u prethodnom poglavlju, prva ravnateljica Hrvatske knjižnice za slijepe bila je Sanja Frajtag koja je na mjestu ravnateljice bila sve do kraja 2016. godine kada ju je zamijenila Jelena Lešaja, a od 2020. godine ravnateljica Hrvatske knjižnice za slijepe je Karolina Zlatar Radigović. U slijedećim će poglavljima biti detaljnije prikazan dio povijesti Hrvatske knjižnice za slijepe, točnije povijest djelovanja knjižnice od 2014. godine pa sve do danas, a svi podaci su izvučeni iz godišnjih izvješća knjižnice.

3.1. Odjel posudbe

Tijekom godina normalno je da se knjižnična zbirka povećava i popunjava. Prema izvješćima tijekom godina lako se može primjetiti napredak knjižnice u svim aspektima njezina djelovanja ali i u pojedinim odjelima. Tijekom 2014. godine knjižnica je uvela mnogo promjena kada je u pitanju odjel posudbe. Knjižnica je tako primjerice uvela mogućnost posudbe poštom kojom korisnici mogu posuditi građu na brajici te tako učinila svoju građu dostupnom i za korisnike iz inozemstva te je isto tako bitno napomenuti kako je slanje knjiga za slijepe, odnosno paketa

⁵⁴ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

do 7 kilograma oslobođeno poštarine.⁵⁵ Još jedan novitet koji je knjižnica uvela 2014. godine je i dostava građe automobilom kao i dostava knjiga korisnicima koji se nalaze u domovima za umirovljenike, ali samo na području zagrebačke županije. Naravno kao i svake godine knjižnica obavlja standardne poslove inventarizacije, klasifikacije te katalogizacije sve novopristigle građe kao i ažuriranje baza podataka te izrada obveznih primjeraka koje su dužni predati Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Prema godišnjem izvješću iz 2014. godine⁵⁶ još neke od promjena koje su uvedene te godine i obavljenih poslova su:

- Dopunjavanje fonda glazbene zbirke vokalnim klasičnim skladbama, album sa djelima
- Ludwiga van Beethovena i Giuseppea Verdija
- Obnova knjižnog fonda na brajici
- Nabava ambalaže za slanje zvučnih knjiga i časopisa
- Distribucija zvučnih časopisa i časopisa na brajici
- Objavljivanje popisa novih knjiga u zvučnim časopisima i časopisima na brajici
- Ažuriranje popisa novoizašlih knjiga na mrežnoj stranici knjižnice
- Objavljivanje informacija iz rada knjižnice na mrežnoj stranici knjižnice
- Pretraživanje i rezervacije knjiga putem interneta
- Uvođenje facebook stranice knjižnice
- Nastavak suradnje sa informatičkom kućom POINT d.o.o. oko uvođenja on line posudbe
- Posudba Cd playera korisnicima koji još nisu ostvarili pravo na uređaj preko
- HZZO-a ili ga uopće nemaju
- Obilježavanje značajnijih obljetnica, jubileja i sl.
- Obilježavanje 15. listopada-Međunarodnog dana slijepih osoba
- Obilježavanje Mjeseca hrvatske knjige
- Održavanje književnih tribina- gost poznati književnik/književnica
- Predstavljanje djela slijepih autora
- Organiziranje državnog natjecanja u brzom i izražajnom čitanju brajice
- Organiziranje predavanja s područja popularne medicine

⁵⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poštanskim uslugama. // Narodne novine. 78 (2015). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_78_1497.html (pristupljeno 7.8.2021.)

⁵⁶ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjižnici/dokumenti/20-akti-knjižnice> (pristupljeno 17.6.2021.)

Knjižnica počinje organizirati studentsku praksu za studente bibliotekarstva, ali i zapošljava studenticu bibliotekarstva koja je ujedno i slijepa osoba, koja radi na obradi građe. Što se tiče broja korisnika u 2014. godini, on se povećao jer se te godine učlanilo čak 110 novih korisnika.

Početak 2015. godine sav knjižni fond koji se nalazio na kazetama se otpisao, a korisnici koji su bili zainteresirani za njega mogli su preuzeti kazete. Također iste godine je napokon dovršen program koji je omogućio online posudbu zvučnih knjiga te je samim time do kraja 2015. godine velik dio fonda knjižnice, što se tiče zvučnih knjiga, bio dostupan za posudbu, točnije preuzimanje. „Ovom se uslugom koristilo 178 korisnika, najvećim dijelom učenici sa disleksijom koji su na taj način preuzimali naslove iz lektire kako bi si olakšali čitanje.“⁵⁷ Kao i svake godine naravno obavljanje inventarizacije, klasifikacije i katalogizacije kao i ažuriranje baza podataka zbog nove građe i novih korisnika. Otvara se mrežna stranica knjižnice te se na njoj objavljuju sve bitne informacije o knjižnici, ali također se otvara i mogućnost pretraživanja i rezervacije knjiga na mrežnoj stranici. Još neke od značajnih pomaka u djelovanju knjižnice koje se može pronaći na mrežnoj stranici knjižnice u njihovim godišnjim izvješćima su⁵⁸:

- Posudba CD playera korisnicima koji još nisu ostvarili pravo na uređaj preko HZZO-a ili ga uopće nemaju
- Održavanje književnih tribina- gost poznati književnik/književnica
- Predstavljanje djela slijepih autora
- Organiziranje državnog natjecanja u brzom i izražajnom čitanju brajice
- Postavljanje izložbi radova slijepih i drugih autora
- Održavanje koncerata klasične glazbe
- Posjeta i upoznavanje s radom knjižnice i njezinih odjela Christiana Wrighta, savjetnika za odnose s javnošću i gđe MacaeBahlen, direktorice Informativnog centra pri Veleposlanstvu SAD-a u Zagrebu

U 2015. godini učlanilo se još 122 novih korisnika.

Kao što je spomenuto već ranije, Hrvatska knjižnica za slijepu je uvela program koji je omogućio online posudbu zvučne građe, a ta usluga je uvelike napredovala i u 2016. godini što dokazuje čak 300 korisnika te usluge. „Novoučlanjene učenike s teškoćama u čitanju i

⁵⁷ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2015. Hrvatska knjižnica za slijepu. 2015. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 17.6.2021.)

⁵⁸ Ibidem

disleksijom od početka se usmjeravalo na uslugu preuzimanja zbog neovisnosti o mjestu i radnom vremenu knjižnice, broju primjeraka lektirnih naslova na raspolaganju za posudbu, slanju poštom itd.⁵⁹ U tom se programu, 2016. godine, moglo pronaći čak 2650 naslova. Već je otprije poznato kako knjižnica svake godine obavlja poslove inventarizacije, katalogizacije i klasifikacije novog knjižnog fonda te naravno ažuriranje baza podataka unosom podataka o novim naslovima, ali i novim korisnicima. Kao i svaka knjižnica, tako i Hrvatska knjižnica za slijepe, svake godine vrši otpis stare ili oštećene građe kao i digitalizaciju građe. U travnju 2016. godine knjižnica je na svojoj web stranici omogućila preslušavanje svih časopisa. Knjižnica već duži niz godina surađuje s informatičkom kućom POINT d.o.o., te se ni ova godina nije razlikovala po tome. U 2016. godini broj korisnika se dakako povećao i to za čak 166 novih korisnika. „Provedena interna statistika od 27. travnja do 29. lipnja ove godine pokazuje da je na 476 članova posuđeno 6094 jedinica građe. Prosjek čitanja za člana knjižnice koji je bio aktivan u zadnja dva mjeseca je 12.80 knjiga! Uglavnom se radi o zvučnim knjigama, frekvencija brajice i xml formata je puno manja. Najviše članova koristi uslugu slanja knjige poštom. Druga zanimljivost je: od 6094 posuđenih knjiga, čak ih je 1674 preuzeto putem interneta. Dakle, oko 33% ukupne posudbe odnosi se na uslugu e-knjige odnosno preuzimanje, koja je aktualna samo godinu dana.“⁶⁰

Poslovi inventarizacije, klasifikacije, katalogizacije te ažuriranje baza podataka i otpis stare građe kao i digitalizacija obavljali su se i 2017. godine. Kao i svake godine do tada, broj novih članova je porastao i to za 180 novih članova od kojih je pola onih koji imaju ili disleksiju ili teškoća u čitanju. U godišnjim izvještajima za 2017. godinu nema podataka kao prijašnjih godina, većinom su to statistički podaci o broju posudbi primjerice zvučnih knjiga kojih je tijekom godine bilo oko 32 000, dok je broj posudbi brajica bio dosta manji, oko 700.

Što se tiče 2018. godine, broj novoučlanjenih članova je nešto manji od onoga 2017. godine, učlanilo ih se 137, a u izvještaju iz 2018. godine može se pronaći i podatak o broju članova koji su posuđivali knjige koji je nešto više od 1200 članova. Program koji je izrađen 2015. koji služi za online posudbu, postao je iznimno popularan te je tako i broj posudbi porastao, u 2018. godini posuđeno je približno 15 800 naslova.

„U 2018. godini korisnici osim preuzimanja zvučnih knjiga imaju mogućnost preuzimanja knjiga u XML formatu. Nastojimo afirmirati taj tip čitanja koji je ipak nešto aktivniji od

⁵⁹ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2016 godinu Hrvatska knjižnica za slijepe. 2016. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 18.6.2021.)

⁶⁰ Ibidem

slušanja zvučnih knjiga. Uz nekoliko iznimaka sve su zvučne knjige dostupne za preuzimanje kao i kompletan fond knjiga u XML formatu.“⁶¹ Jedna od novosti u 2018. godini je ta da sve manje korisnika posuđuje i koristi to jest čita građu na brajici te knjižnica raznim kvizovima i natjecanjima pokušava to promijeniti odnosno potaknuti korisnike da više čitaju građu pisanu brajicom. Kao i prijašnjih godina obavljaju se ustaljeni poslovi inventarizacije, katalogizacije, klasifikacije novog knjižnog fonda, kao i izrada obveznih primjeraka za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, te otpis starih, oštećenih i izgubljenih primjeraka i ažuriranje baze podataka o korisnicima. Na mrežnoj stranici knjižnice objavljuju se sve važne informacije vezane uz knjižnicu, ali od 2018. godine Facebook stranica knjižnice postaje sve popularnija i najlakša za informiranje korisnika kao i za komunikaciju s njima te je odlična platforma za promidžbe.

U 2019. godini upisano je 167 novih članova, a statistički podaci iz godišnjeg izvješća iz 2019. godine pokazuju kako broj članova koji su aktivno posuđivali građu iznosi oko 1200 korisnika. Online posudba je i u 2019. godini bila vrlo popularna te je broj posudbi u toj godini iznosio skoro 23 000 posuđenih jedinica građe. Poslovi inventarizacije, katalogizacije, klasifikacije novog fonda obavljaju se redovito, kao i izrada obveznih primjeraka za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, otpis stare građe i ažuriranje baze podataka o korisnicima, ali i novoj građi. U 2019. godini izrađena je nova poboljšana verzija mrežne stranice knjižnice, a Facebook stranica i čitateljski klub vrlo dobro funkcioniraju. „Facebook čitateljski klub Hrvatske knjižnice za slijepe i dalje je aktivan. 2019. godine pročitano je 12 knjiga, svaki mjesec po jedna. Članovi su raspravljali, komentirali i razmjenjivali preporuke o knjigama koje su im se svidjele.“⁶²

Svake godine broj novih članova je otprilike isti, pa je tako bilo i u 2020. godini. Upisano je 117 novih članova, a broj članova koji su aktivno koristili i posuđivali građu iznosio je približno 1200 članova. Kako se moglo i vidjeti iz prijašnjih izvješća, program za online posudbu postao je toliko popularan da se svake godine broj online posudbi povećavao pa je tako u 2020. godini posuđeno gotovo 27 000 naslova. „Od 2018. godine korisnici osim preuzimanja zvučnih knjiga imaju mogućnost preuzimanja knjiga u Daisy3 XML formatu koji

⁶¹ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2018. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2018. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 19.6.2021.)

⁶² Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2019. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2019. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 19.6.2021.)

od studenog 2020. postaje EPUB format. Nastojimo afirmirati taj tip čitanja koji je ipak nešto aktivniji od slušanja zvučnih knjiga te je u protekloj godini zabilježen porast čitatelja.“⁶³

Godišnje izvješće iz 2020. godine se malo razlikuje od prijašnjih godina zbog pandemije bolesti COVID-19 koju uzrokuje virus SARS-CoV-2 (koronavirus), točnije zbog cjelokupne epidemiološke situacije u Hrvatskoj. Prema izvješću iz 2020. godine⁶⁴ popularna varijanta posudbe je posudba poštom fonda u zvučnom formatu na CD-ovima upravo zbog pandemije. Svake godine sve manje i manje korisnika čita građu pisanu brajicom, a 2020. godine korisnici nisu bili u mogućnosti prisustvovati natjecanjima i kvizovima koji potiču na čitanje brajice, jer se nisu održavala čemu je opet glavni razlog prisutnost epidemioloških mjera. Naravno pandemija nije zaustavila obavljanje standardnih poslova kao što su inventarizacija, klasifikacija, katalogizacija, otpis stare građe, digitalizacija te ažuriranje baza podataka. S obzirom da su knjižnice neko vrijeme bilo zatvorene te se knjige nisu mogle fizički posuditi, djelatnici knjižnice mogli su lakše obaviti reviziju točnije reviziju zvučnog i digitalnog dijela, a revizija fonda na brajici je planirana za 2021. godinu. Kao i godinama prije knjižnica o svemu svoje korisnike obavještava na svojim mrežnim stranicama, ali i na svojoj Facebook stranici. „Čitateljski klub Hrvatske knjižnice za slijepe ima organiziranu grupu na društvenoj mreži Facebook, a u ovoj je godini pomalo u zatišju zbog preraspodjele poslova na odjelu i preopterećenosti pojedinih kolegica.“⁶⁵

3.2. Odjel za proizvodnju zvučnih izdanja

Za razliku od „običnih“ knjižnica, Hrvatska knjižnica za slijepe ima i odjel za proizvodnju zvučnih izdanja. „Prve audio knjige za slijepe snimane su na magnetofonske vrpce u improviziranim prostorima, da bi se od 1970., osnutkom studija započelo sa stručnim snimanjem, opremom i stručnim djelatnicima – slijepim snimateljima. Godine 1975. pojavljuju se prve zvučne knjige na audio kazetama za standardni kazetofon, a od 1982. koriste se i tzv. 4-kanalne audio kazete za slušanje na 4-kanalnim kazetofonima – uređajima namijenjenim isključivo slijepim osobama. Zahvaljujući napretku tehnologije koji je omogućio novi način

⁶³ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2020 godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2020. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 20.6.2021.)

⁶⁴ Ibidem

⁶⁵ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2020 godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2020. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 20.6.2021.)

snimanja, od 2000. zvučne knjige su na novim medijima – CD-ovima.⁶⁶ Poslovi koji se obavljaju na odjelu su prvenstveno snimanje, ali i kopiranje knjiga na CD-ovima u Daisy formatu. Knjige koje se snimaju su većinom s područja znanstveno popularne ili stručne literature. Prema izvješću iz 2014. godine⁶⁷, do tada je knjižnica sveukupno imala 116 snimljenih naslova to jest 1530 sati snimke. Još neki od poslova za koje je zadužen odjel za proizvodnju zvučnih izdanja su: „Izrada digitalne arhive zvučnih knjiga, prebacivanje originala zvučnih knjiga sa magnetofonskih vrpca u digitalni format, te izrada digitalnih zvučnih kopija u Daisy formatu i snimanje, kopiranje i distribucija bespovratnih kopija zvučnih časopisa čiji je izdavač Hrvatska knjižnica za slijepe.“⁶⁸ U Daisy formatu na CD-ovima mogu se pronaći i mnogi časopisi kao što su primjerice časopis Izbor, časopis Sveta Lucija koji je religioznog karaktera te časopisi kao što su Znanost i umjetnost i Žena (Slika 7).

Slika 7. Časopisi na CD-u u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

I u 2015. godini knjižnica nastavlja snimati i kopirati zvučne knjige u Daisy formatu te se broj ukupno snimljenih naslova povećao i te godine je broj iznosio 150, dakle čak 150 naslova je bilo snimljeno u području znanstveno popularne i stručne literature. „Prebacivanje originala zvučnih knjiga sa magnetofonskih vrpca u digitalni format te izrada digitalnih zvučnih kopija

⁶⁶ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

⁶⁷ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 21.6.2021.)

⁶⁸ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 21.6.2021.)

u Daisy formatu sveukupno realizirano 133 naslova.⁶⁹ Knjižnica nastavlja s snimanjem i distribucijom raznim časopisa dostupnim na CD-ovima, primjerice časopis Žena, časopis Fora koji je namijenjen slijepim tinejdžerima te časopis CQ radioamateri koji je jedini časopis namijenjen slijepim radioamaterima.

Snimanje i kopiranje zvučnih knjiga u Daisy formatu se nastavilo i u 2016. godini. Broj ukupno snimljenih naslova te godine je iznosio 157 naslova. Što se tiče prebacivanja originala s magnetofonskih vrpca u digitalni oblik, u 2016. godini je prebačeno 59 naslova. Nastavlja se snimanje i distribucija časopisa kao što su Fora, Žena, Izbor, Zbivanja i mnogi drugi.

Do prvih problema došlo je 2017. godine kada se transformator frekvencije pokvario te digitalizacija na magnetofonskim vrpca nije bila moguća, no snimanje novih zvučnih izdanja se nastavilo pod normalnim uvjetima te je 2017. godine snimljeno 199 naslova te su svi naslovi bili pohranjeni na serveru knjižnice. „Pojavila se nova skupina korisnika koji su nabavili nove uređaje za reprodukciju bez CD-roma te dolaze u knjižnicu da im se knjige snimaju na SD kartice što iziskuje dodatni angažman i vrijeme.“⁷⁰ Naravno snimanje već poznatih časopisa, kao što su Fora, Sveta Lucija, Zbivanja i mnogi drugi, je bilo u punom jeku. Iste te godine započelo je i snimanje i distribucija još nekih časopisa. Prema godišnjem izvješću iz 2017. godine započeto je snimanje i distribucija slijedećih naslova: HSS info-glasilo Hrvatskog saveza slijepih te Riječ slijepih čiji je izdavač Hrvatska knjižnica za slijepe, ali i časopisa Vidici čiji je izdavač Udruga slijepih Zagreb.

Transformator frekvencije se u drugoj polovici 2018. godine popravio te se moglo nastaviti s digitalizacijom naslova s magnetofonskih vrpca pa se tako do kraja godine snimilo 8 naslova koji su na kraju bili pohranjeni na server knjižnice. Kao i godinama do tada, i 2018. godine su se snimali i distribuirali naslovi pa je tako 2018. godine snimljeno oko 180 naslova koji su također bili pohranjeni na server knjižnice. „Editirano je 250 naslova koji su iz mp3 formata pretvoreni u Daisy 2.02 format.“⁷¹

Tijekom 2019. godine sveukupno je snimljen i editiran 171 naslov te su svi naslovi pohranjeni na server knjižnice. Što se tiče obnove starog dijela fonda, prema izvješću iz 2019. godine⁷²,

⁶⁹ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2015. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2015. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 21.6.2021.)

⁷⁰ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2017 godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2017. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 22.6.2021.)

⁷¹ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2018. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2018. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 24.6.2021.)

⁷² Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2019 godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2019. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 24.6.2021.)

obnovljeno je 45 naslova. „Editirano je 132 naslova koji su iz mp3 formata pretvoreni u Daisy 2.02 format.“⁷³

Snimalo se i distribuiralo i u 2020. godini, a to dokazuje čak 180 novosnimljenih naslova. „Sve nove knjige izrađene su u četiri primjerka na CD-u te pohranjene na serveru knjižnice. Za sve knjige omogućeno je preuzimanje preko web stranice knjižnice kroz katalog zvučnih knjiga.“⁷⁴ Tridesetak knjiga koje su bile digitalizirane prebačene su i u Daisy format. Osim online posudbe, koja je 2020. godine postala učestalija zbog epidemiološke situacije, postaje popularno i kopiranje knjiga na USB medije, ali i memorijske kartice. Dakako, nastavlja se i snimanje i distribucija časopisa kao što su Izbor, Žena, Fora, Sveta Lucija, ali i mnogih drugih.

3.3. Brajična tiskara i knjigovežnica

Hrvatska knjižnica posebna je i po još jednom odjelu, a to je brajična tiskara i knjigovežnica. „U odjelu brajična tiskara s knjigovežnicom – tiskaju se na brajici i uvezuju knjige, časopisi i sva ostala građa za potrebe knjižnice i ostalih naručitelja. Prve knjige na brajici prepisivale su se ručno uz pomoć šila i sprave za pisanje – popularno nazvane tablica, zahvaljujući slijepim volonterima i volonterima zdravog vida. Osnivanjem vlastite tiskare, 1969. započinje i stručna proizvodnja na brajici pomoću tiskarskih strojeva i stručno izobraženih djelatnika – tiflografičara i korektora. Godine 1994. u tiskari se počinju primjenjivati računala i brajični pisaci, čime je znatno poboljšana kvaliteta i brzina proizvodnje.“⁷⁵ Neki od poslova koji se obavljaju na tom odjelu prema godišnjem izvješću iz 2014. godine⁷⁶ su: skeniranje, adaptiranje i izrada brajičnih kopija knjiga svjetskih i hrvatskih autora lijepe književnosti, ali i s područja stručne i znanstveno popularne literature gdje je 2014. godine skenirano ili izrađeno 14 naslova. Iste te godine izrađen je udžbenik odnosno početnica pod naslovom *Moje novo pismo* autora Ante Bakovića koji je namijenjen omladini i odraslim osobama koje su slijepi. Odjel brajična tiskara i knjigovežnica je iznimno važan jer obavlja poslove koji su vrlo važni za djelovanje knjižnice, a u te poslove spadaju tiskanje cjelokupnog popisa knjiga pisanih na brajici te tako i

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2020. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepi. 2020. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 25.6.2021.)

⁷⁵ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepi: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

⁷⁶ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepi. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 28.6.2021.)

svake novopristigle knjige, nadalje tiskanje zvučnih knjiga na brajici, tiskanje kalendara na brajici, tiskanje svih popularnih brošura i kraćih tekstova na brajici koji će olakšati korisnicima knjižnice dolaženje do potrebnih informacija. „Jo Nesbo Đavolja zvijezda jedan u seriji napetih krimi romana popularnog norveškog autora podijeljen u 6 svešćića radi lakše manipulacije; Robert Lawrence Stine Mjesečarka (krimić namijenjen mladima, ali ga rado čitaju i odrasli), podijeljen u 3 svešćića; velika kolekcija najvažnijih hodočasničkih odredišta: Lourdes, Santiago de Compostela, Fatima.“⁷⁷ Također kako se određeni časopisi snimaju u zvučnom obliku, tako se izrađuju i na brajici, to su primjerice časopis Žena, Šah i časopis Mladost. Kako su se knjige snimale u Daisy formatu na CD-ima, tako se na ovom odjelu knjige izrađuju u Daisy TXT formatu te je takvih u 2014. godini izrađeno čak 48.

U 2015. godini skenirano je i izrađeno 28 naslova na brajici iz područja stručne i znanstvene literature. U Daisy TXT formatu izrađeno je 19 naslova u istoj godini. Tijekom 2015. godine izrađeno je nekoliko udžbenika i ostalih materijala i knjiga koje su bile korisne za korisnike s poteškoćama u čitanju. „Izrada udžbenika Čudesni svijet harmonike 6 za šesti razred osnovne glazbene škole, zajednički projekt Hrvatskog saveza slijepih i Hrvatske knjižnice za slijepu te izrada pripremnog materijala za prednatjecanja po udrugama i za Republičko natjecanje u brzom i izražajnom čitanju brajice.“⁷⁸ Novost u 2015. godini je printanje knjiga po narudžbi te je te godine printano ukupno 22 naslova na zahtjev. Dakako nastavlja se izrada cjelokupnog kao i novog popisa knjiga na brajici, kao i popravak knjiga. I dalje se izrađuju časopisi na brajici kao što su Šah, Žena i Mladost.

Tijekom 2016. godine nastavlja se skeniranje i izrada knjiga na brajici kojih je sveukupno u 2016. godini bilo 42 naslova. Printanje knjiga na zahtjev postaje sve popularnije pa je tako iste godine bilo isprintano 24 naslova po narudžbi. Novost u 2016. godini je izrada lektirnih naslova na brajici te je tako izrađeno 12 naslova za osnove i srednje škole. U Daisy TXT formatu izrađeno je 79 naslova. Prema godišnjem izvješću iz 2016. godine⁷⁹ neki od poslova koji su se još obavljali su: tiskanje kratkih tekstova, izrada malih kalendara na brajici kao što je primjerice katolički kalendar Danica, dakako tu je i izrada cjelokupnog popisa, ali i novog popisa knjiga

⁷⁷ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepu. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 28.6.2021.)

⁷⁸ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2015. Hrvatska knjižnica za slijepu. 2015. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 28.6.2021.)

⁷⁹ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2016. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepu. 2016. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 29.6.2021.)

na brajic te popravak knjiga, ali i nastavak izrade časopisa na brajici kao što su Šah, Žena i Mladost.

U 2017. godini skenirano je i izrađeno 67 naslova na brajici. U Daisy TXT formatu izrađeno je 72 naslova. U 2017. godini, prema godišnjem izvješću iz iste godine⁸⁰, otisnuto je 48 knjiga na brajici, odnosno 193 sveska, nadalje što se tiče časopisa, časopis Žena izašao je u 384 primjerka, Mladost u 328 primjeraka te Šah u 96 primjeraka. „Izrada na brajici i distribucija brajičnog časopisa Hrvatskog saveza slijepih: Riječ slijepih – 336 primjeraka.“⁸¹ Poslovi izrade popisa knjiga na brajici obavljaju se redovno kao i dotada, kao i popravak knjiga na brajici.

Tijekom 2018. godine skenirano je i izrađeno 52 naslova na brajici. „Sveukupno je realizirano i/ili pripremljeno 52 naslova na brajici, a otisnuto 34 naslova u 119 brajičnih svezaka. U XML strojnočitljiv format prilagođeno je 54 naslova.“⁸² Časopis Žena u 2018. godini izašao je u 403 primjerka, Mladost u 305 primjeraka, a časopis Šah u 103 primjerka. Poslovi izrade cjelokupnog popisa knjiga na brajici i izrade popisa novih knjiga na brajici se redovno odrađuju.

Redovni poslovi skeniranja i izrade građe na brajici nastavljaju se obavljati i u 2019. godini. Ukupno je u toj godini izrađeno 44 naslova na brajici, a u Daisy TXT formatu izrađeno je 44 naslova. U 2019. godini, časopis Žena izašao je u 360 primjeraka, Mladost u 270 primjeraka, a časopis Šah u 84 primjerka. Časopis Riječ slijepih izdavača Hrvatskog saveza slijepih izašao je u 234 primjerka. Naravno, redovni poslovi kao što su izrada popisa knjiga na brajici kao i popravak knjiga na brajici obavljaju se kao i inače.

„U 2020. godini izdana su 42 naslova brajevih knjiga, što čini ukupno 158 brajevih svezaka, odnosno 19.793 brajeve stranice. Iste te knjige izdane su i u elektronskom obliku (xml3 ili EPUB formatu).“⁸³ Časopis Žena je izašao u 6 brojeva, isto kao i časopisi Mladost, Riječ slijepih i Šah. Novost u 2020. godini je izdavanje časopisa u elektronskom obliku te je tako u elektronskom obliku izdano 6 brojeva časopisa Žena, 6 brojeva časopisa Mladost, 6 brojeva časopisa Riječ slijepih i 2 broja časopisa Šah te to sveukupno iznosi 25 časopisa koji su izdani u elektronskom obliku. Redovni poslovi koji su se obavljali i do tada obavljaju se i sada.

⁸⁰ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2017. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2017. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 29.6.2021.)

⁸¹ Ibidem

⁸² Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2018. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2018. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 30.6.2021.)

⁸³ Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2020. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2020. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 30.6.2021.)

3.4. Poslovi za druge naručitelje

Hrvatska knjižnica za slijepe, osim za potrebe svojih korisnika, odrađuje i mnoge poslove za druge ustanove, te će u nastavku ovog poglavlja biti nabrojane neke od ustanova i poslove koje Hrvatska knjižnica za slijepe za njih obavlja po narudžbi. Većinom su to udruge za slijepe osobe ili osobe s poteškoćama u čitanju, ali i pokoji muzej te škola. U 2014. godini Hrvatska knjižnica za slijepe snimila je i izradila mnoge materijale na brajici koji su bili potrebni za kvalitetan rad Hrvatskog saveza slijepih. Nadalje, distribuirani su i časopisi čiji je izdavač Hrvatski savez slijepih (prethodno spomenuti časopis Riječ slijepih) te su izrađene zvučne kopije Zakona o udrugama. Iste te godine snimljen je i distribuiran zvučni časopis Vidici, glasilo Udruge slijepih Zagreb te su također tiskani materijali na brajici koji su potrebni za odrađivanje kvalitetnog rada Udruge. Prema godišnjem izvješću iz 2014. godine⁸⁴ još neki poslovi koji se obavljaju za druge naručitelje su: snimanje i distribucija zvučnog časopisa Tempo za Udrugu slijepih esperantista, tiskanje diploma za radio klub slijepih Louis Braille, tiskanje kataloga za Tiflološki muzej, izrada zvučnih knjiga za Biblioteku za slijepa i slabovidna lica u Bosni i Hercegovini te još mnogi drugi za knjižnice diljem Hrvatske.

U godišnjim izvješćima od 2015. godine do 2020. godine postoje i brojevi podaci o primjercima koji su snimljeni, tiskani ili distribuirani za sve naručitelje. Tako je u izvješću iz 2015. godine zabilježeno sveukupno 496 izrađenih primjeraka razne građe za Hrvatski savez slijepih, 560 izrađenih primjeraka razne građe za Udrugu slijepih Zagreb, te je knjižnica i u 2015. godini nastavila snimanje, kopiranje te distribuiranje i drugim naručiteljima kao što su Udruga slijepih esperantista, Radio klub slijepih Louis Braille, Tiflološki muzej, Udruga slijepih međimurske županije (10 CD-a na kojima su kopije zvučnih knjiga), Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u Bosni i Hercegovini te Knjižnica Fran Galović Koprivnica.

Ni 2016. godina nije bila ništa drugačija od prijašnjih te je tako Hrvatska knjižnica za slijepe nastavila obavljati poslove za naručitelje kao što su već dobro poznati Hrvatski savez slijepih, Udruga slijepih Zagreb, Udruga slijepih esperantista, Radio klub slijepih Louis Braille te Tiflološki muzej. Novi naručitelji za koje su se obavljali poslovi snimanja, kopiranja i distribuiranja u 2016. godini su Udruga slijepih Pleternica, za koju je izrađeno 23 CD-a na

⁸⁴ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 1.7.2021.)

kojima se nalaze zvučne knjige te Udruga slijepih Istarske županije Pula za koju je snimljen časopis INFO.

U 2017. godini nastavljaju se obavljati poslovi za druge naručitelje. „Tiskanje na brajici tekstova za osobne potrebe korisnika knjižnice, tiskanje na brajici tekstova za taktilne slikovnice na zahtjev, skeniranje i računalna priprema tekstova za osobne potrebe korisnika knjižnice, snimanje zvučnih zapisa za osobne potrebe korisnika (kraći priručnici, uputstva i sl.).“⁸⁵ Dakako stalni naručitelji su ostali vjerni i u 2017. godini, a neki od novih naručitelja su Lions Club Split i Lions Club Opatija, za koje su izrađeni razni dokumenti pisani brajicom, Muzej grada Šibenika za koji je izrađen katalog za izložbu na brajici te Tiflotehna d. o. o.

Tiskanje na brajici te snimanje i distribucija za druge naručitelje se nastavlja i u 2018. godini. Osim stalnih naručitelja, u 2018. godini poslovi su se obavljali i za Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku te Upravu za socijalnu politiku, zatim za Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, ali i za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu Zagreb.

U 2019. godini osim stalnih naručitelja, kao što su Hrvatski savez slijepih i Udruga slijepih Zagreb, Hrvatska knjižnica za slijepe obavlja poslove i za Ministarstvo zaštite okoliša i energetike te Općinski sud u Rijeci. Za 2020. godinu nema podataka o obavljanju poslova za druge naručitelje.

⁸⁵ Frajtag, S. Izvješčaj o radu HKZASL za 2017. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2017. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 2.7.2021.)

3.5. Novonabavljena oprema

Tijekom godina knjižnica je nabavljala novu opremu koja je omogućila bolje provođenje svih usluga i djelatnosti. Tako je prema godišnjim izvješćima u 2014. godini nabavljen CD robot s printerom, Daisy CD player-i koji su dostupni za posudbu korisnicima te INDEX brajčni printer. „U svrhu unapređenja djelatnosti-povećanja proizvodnje zvučnih knjiga, knjižnica je vlastitim sredstvima izgradila pored dva postojeća treći studio za snimanje zvučnih izdanja i opremila ga potrebnom opremom. Nakon provedene obuke sa snimateljem i informatičarem, spikeri sami snimaju knjige u studiju što je rezultiralo povećanjem snimljenih naslova.“⁸⁶ Iz izvješća iz 2015. godine može se vidjeti kako je knjižnica nabavila čak 2 računala na koja je odmah postavljen i program za preuzimanje e-knjiga. Prema izvješću iz 2015. godine⁸⁷ Hrvatska knjižnica za slijepe je osigurala posebnu prostoriju za smještaj opreme koja služi za stolno izdavaštvo, ali i zaštitu od sunca za prozore. Zadnji podatak o novonabavljenoj građi može se pronaći u godišnjem izvještaju iz 2016. godine kada je knjižnica nabavila licence za sva svoja računala i dogradila knjižnični softver kako bi se zvučna građa mogla bespovratno posuđivati.

U nastavku će kroz Tablicu 1 biti prikazani svi bitni podaci koji pokazuju napredak Hrvatske knjižnice za slijepe radi bolje preglednosti.

⁸⁶ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 4.7.2021.)

⁸⁷ Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2015. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2015. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice> (pristupljeno 4.7.2021.)

Tablica 1. Okupljeni podaci o poslovanju knjižnice od 2014. do 2020. godine

HKZASL	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj novih korisnika	110	122	166	180	137	167	112
Broj snimljenih zvučnih knjiga	116	150	157	199	180	171	180
Broj naslova tiskanih/skeniranih na brajici	14	47	42	67	52	44	42
Broj posudbi	/	/	6094	32 700	/	23 00	/
Online posudbe	/	178	300	/	15 800	/	27 000

4. Zaključak

Hrvatska knjižnica za slijepe vrlo dobro organizirana ustanova i od velikog je značaja za sve slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj, što se vidi iz svih iznesenih podataka. Naravno, uvijek postoji prostora za napredak. Knjižničari koji tamo rade, isto kao i studenti i volonteri stalno se stručno usavršavaju kako bi išli ukorak s novim tehnologijama koje bi mogle olakšati slijepim i slabovidnim korisnicima korištenje knjižne i neknjižne građe kako bi došli do svih potrebnih informacija te kako se ne bi osjećali nimalo drugačije od osoba zdravog vida. Suradnja Hrvatske knjižnice za slijepe s drugim knjižnicama, ali isto tako i drugim ustanovama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama je također od vrlo velike važnosti kako bi se ostvarila međuknjižnična posudba te kako bi ostale knjižnice mogle nadopuniti svoj fond s potrebnom literaturom za ciljanu skupinu korisnika. Prema podacima iz godišnjih izvještaja o radu Hrvatske knjižnice za slijepe može se vidjeti kako knjižnica iz godine u godinu ima sve više članova koji koriste sve usluge i mogućnosti koje ona nudi. Broj snimljenih knjiga kao i knjiga tiskanih na brajici se povećava, no kada bi knjižnica imala još bolju opremu možda bi se i taj broj mogao uvećati. Knjige na brajici se polako zamjenjuju sve više zvučnim knjigama jer neki korisnici nisu toliko spretni u učenju čitanja i pisanja brajice, a i većini korisnika je lakše korištenje zvučnih knjiga. Daisy format koji je važan kod snimanja zvučnih knjiga je velika prednost Hrvatske knjižnice za slijepe. On omogućuje lakše čitanje i učenje za slijepe i slabovidne osobe. Što se tiče taktilnih grafičkih prikaza oni su uvelike popularni među djecom s poteškoćama u čitanju jer se djeca susreću sa slikovnicama od najranije dobi i kroz njih stječu znanja i dobivaju potrebne informacije. Dakle iz svih podataka prikupljenih u ovome radu može se vidjeti kako knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe nisu u potpunosti zadovoljavajuće, a tome pridonosi loše financijsko stanje. Većina knjižnica, pa tako i Hrvatska knjižnica za slijepe nije u financijskoj mogućnosti da si prisušti najnovije strojeve i uređaje koji bi pomogli slijepim i slabovidnim osobama da uspješno savladaju gradivo te samostalno koriste građu i pretražuju potrebne informacije. Isto tako problem je i nedostatak prostora u kojemu bi korisnici mogli nesmetano koristiti građu, ali i kretati se. Tehnologija je naravno od velike pomoći jer se razvojem tehnologije poboljšavaju mnoge knjižnične usluge koje omogućuju korisnicima s poteškoćama normalno korištenje građe bez da se osjećaju drugačijima od drugih. Naravno Hrvatskoj knjižnici za slijepe je u cilju poboljšati svoje usluge te isto tako i nabaviti posebnu građu i opremu koja bi olakšala svim slijepim i slabovidnim korisnicima lagano korištenje i služenje svim uslugama koje knjižnica nudi.

5. Literatura

Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe: Odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2 (2010), str. 63-75.

Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2014. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2014. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2015. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2015. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Frajtag, S. Izvještaj o radu za 2016. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2016. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2017. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2017. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2018. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2018. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2019. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2019. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Frajtag, S. Izvještaj o radu HKZASL za 2020. godinu. Hrvatska knjižnica za slijepe. 2020. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/dokumenti/20-akti-knjiznice>

Hrvatska knjižnica za slijepe. Djelatnost. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/djelatnost>

Hrvatska knjižnica za slijepe. Knjižnica u brojevima. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/knjiznica-u-brojevima>

Hrvatska knjižnica za slijepe. O knjižnici. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici>

Hrvatska knjižnica za slijepe. Povijest. Dostupno na: <https://www.hkzasl.hr/o-knjiznici/povijest>

Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.

Lešaja, J. Novo vrijeme Hrvatske knjižnice za slijepe. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. Novosti 68 (siječanj 2016). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1159>

Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8749/1/Zvu%C4%8Dna%20knjiga%20u%20Hrvatskoj%20knji%C5%BEnici%20za%20slijepe.pdf>

Standard za specijalne knjižnice : prijedlog. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=16349>

Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011.

Strategije razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015.(nacrt). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012.

Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 3(2013). Str. 1-12.

Tadić, K. Knjižnice i društvo. // Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Rijeka: Naklada Benja, 1993.

Tiflološki muzej: Pisaći stroj Perkins. Dostupno na: <http://www.tifloloskimuzej.hr/hr/stalni-postav/razvoj-pisma-za-slijepe/predmet-pisaci-stroj-perkins/>

Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010).

Tutić, M. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim narodnim knjižnicama: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015.

Uredba o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe. // Narodne novine. 115 (1999). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_115_1848.html

Vinko, I. Usluge Hrvatske knjižnice za slijepu s obje strane korisničkog sučelja. // Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: Zbornik radova / Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018. Str. 70-73.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poštanskim uslugama. // Narodne novine. 78 (2015).
Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_78_1497.html

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine. 17 (2019). Dostupno na:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html

Prilozi

Popis slika:

Slika 1. Logo Hrvatske knjižnice za slijepe

Slika 2. Taktilni grafički prikaz u slikovnici

Slika 3. Šilo za pisanje na Brailleevom pismu

Slika 4. Pisaći stroj Perkins

Slika 5. DAISY player i zvučna knjiga

Slika 6. Prva knjiga snimljena u Daisy formatu

Slika 7. Časopisi na CD-u u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

Popis tablica:

Tablica 1. Podaci koji prikazuju napredak knjižnice

Izvori slika:

1. Hrvatska knjižnica za slijepe. Preuzeto s : <https://www.hkzasl.hr/> (15.6.2021.)
2. Taktilne slikovnice kroz prostor: vodič kroz izložbu. Preuzeto s: <https://gkr.hr/Magazin/Osvrti/Taktilne-slikovnice-kroz-prostor-vodic-kroz-izlozbu> (21.6.2021.)
3. Razvoj pisma za slijepe. Preuzeto s: <http://www.tifloloskimuzej.hr/hr/stalni-postav/razvoj-pisma-za-slijepe/> (21.6.2021.)
4. Pisaći stroj Perkins. Preuzeto s: <http://www.tifloloskimuzej.hr/hr/stalni-postav/razvoj-pisma-za-slijepe/predmet-pisaci-stroj-perkins/> (25.6.2021.)
5. Digital Accessible Information System. Preuzeto s : https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_Accessible_Information_System (28.6.2021.)
6. Časopisi na CD-u u Hrvatskoj knjižnici za slijepe. Preuzeto iz: Markov, J. Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. (4.7.2021.)

Hrvatska knjižnica za slijepe nekad i danas

Sažetak

Hrvatska knjižnica za slijepe službeno je osnovana 2000. godine kao javna ustanova te su njeni osnivači jednakim udjelom i Republika Hrvatska i Hrvatski savez slijepih. Najvažnija zadaća knjižnice je omogućiti pristup svim svojim uslugama osobama koje imaju poteškoća u čitanju. Kao i svaka druga knjižnica, Hrvatska knjižnica za slijepe pruža određene usluge svojim korisnicima, a neke od usluga su prilagođavanje određenih tekstova, kao što su dokumenti i brošure, kako bi ih korisnici mogli koristiti. Fond knjižnice je vrlo bogat. Suradnje su vrlo važna komponenta kvalitetnog djelovanja knjižnice stoga i Hrvatska knjižnica za slijepe surađuje s mnogim knjižnicama, ali i ustanovama koje imaju isti cilj. Kroz poglavlja ovoga rada može se vidjeti napredak koji je knjižnica doživjela tijekom godina, točnije od 2014. godine pa sve do danas, ali i shvatiti važnost zamjenskih formata kao što su brajica, zvučna knjiga, taktilni grafički prikazi i E-knjige.

Ključne riječi: Knjižnica, slijepe osobe, poteškoće, zvučna knjiga, Brailleovo pismo

Croatian Library for the Blind then and today

Summary

The Croatian Library for the Blind was officially established in 2000 as a public institution, and its founders have an equal share in the Republic of Croatia and the Croatian Association of the Blind. The most important task of the library is to provide access to all its services to people who have difficulty reading. Like any other library, the Croatian Library for the Blind provides certain services to its users, and some of the services are adapting certain texts, such as documents and brochures, so that users can use them. The library fund is very rich. Collaborations are a very important component of the quality operation of the library, therefore the Croatian Library for the Blind cooperates with many libraries, but also institutions that have the same goal. Through the chapters of this paper, one can see the progress that the library has experienced over the years, more precisely from 2014 until today, but also understand the importance of alternative formats such as braille, audio book, tactile graphics and e-books.

Key words: Library, blind people, disabilities, audio books, Braille